

İlmi ziyaretlerin milli terbiyemizde yeri (Y. Z. Aktaş, Çev.)

Cevdet İNANÇALP, Çeviriyazı: Yusuf Ziya AKTAŞ,

Makale Türü	Çeviri
Geliş Tarihi	28/07/2023
Kabul Tarihi	25/08/2023
DOI Numarası	https://doi.org/10.17497/tuhed.1333820
Kaynak Gösterme	İnançalp. C. (2023). İlmi ziyaretlerin milli terbiyemizde yeri (Y. Z. Aktaş, Çev.). <i>Turkish History Education Journal</i> , 12(2), 212-219. https://doi.org/10.17497/tuhed.1333820
Benzerlik Taraması	Yapıldı - IThenticate
Etik Beyannamesi	Bu çalışma tüm etik ve telif hakkı kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Çalışma bir çeviri çalışması olduğu için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	© 2012-2023 TUHED. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Bilgi Notu	Bu yazıya ulaşmamı sağlayan kıymetli hocam, Prof. Dr. Bahri ATA'ya teşekkür ederim.

İlmi ziyaretlerin milli terbiyemizde yeri (Y. Z. Aktaş, Çev.)

Cevdet İNANÇALP, Çeviriyazı: Yusuf Ziya AKTAŞ

ORCID: [0000-0002-3136-6449](https://orcid.org/0000-0002-3136-6449), E-posta: yusufziya140@gmail.com

Kurum: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, ROR ID: <https://ror.org/054xkpr46>

Öz

Bu yazıda maarif tarihimizin en önemli isimlerinden Muallim Cevdet, ilmi ziyaretlerin milli terbiyemiz üzerindeki etkilerini irdelemiştir. Yazı, Türk eğitim tarihi açısından önem arz eden ve Dârümuallimîn hocalarınca çıkartılan Tedrîsât-ı İbtidâiyye Mecmûasının Mayıs 1919 tarihli 45. sayısında yayınlanmıştır. Muallim Cevdet, yazısında tarihi mekânlara yapılan ilmi gezilerin milli terbiye için neden önemli olduğu, bu gezilerin talebeye neler kazandırdığı, geziler esnasında görülen tarihi mekân ve eserlerin talebede hangi his ve düşünceleri uyandırdığı, bu geziler vesilesiyle tarihi şahsiyetlerle nasıl irtibat kurulacağı üzerinde durmuştur. Ayrıca Dârümuallimîn'in İstanbul'da bir eğitim yılı içerisinde yapacağı ilmi ziyaret rotasının bir listesine de yer verilmiştir. Bu vesile ile ilmi gezilerin, tarih öğretiminde ve tarih bilinci kazandırmadaki katkılarının, öğretmen yetiştirmedeki etkilerinin altı çizilmiştir. Bu metnin günümüz Türkçesine çevirisinde Türk Tarih Kurumu'nun Osmanlı Türkçesi transkripsiyon kuralları dikkate alınmıştır. Bilinmeyen kelimelerin anlamları çevirenin notu ibaresiyle dipnotta gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Muallim Cevdet, tarihi geziler, tarih eğitimi, eğitim tarihi

İlmi Ziyaretlerin Milli Terbiyemizde Yeri ¹

Dârümuallimîn terbiyesi için ilmi ve tarihi gezintiler hakikaten feyizli birer vasıta kıymetini haizdir. Mektebin bir hata-i siyasi eseri olarak Kadıköy'e nakli sebebiyle dört yıldır gevşeyen ziyaretlere mektep, eski yurduna döndükten sonra yine germi² vermeye başladı. Bu faaliyette, şimdiki yerimizin müsait bulunması da müessirdir. Hafta ortası öğleyi müteakip zamanlar tamamıyla talebenin tenezzüh, mütalaa ve gezintisine terk edildiği gibi bazı günler bir iki sınıfın dersi feda olunarak “eser başında” düşünmek üzere ilmi ziyaretlere gidilmektedir. On yıldır tecrübe edildi; talebeye milli duygu vermek için şehri gezdirmek ve tanıtmak behemehal lazımdır. Abideler yanında verilen ufak izahat bile mektepte dört duvar arasında varaka-i kitap karşısında yapılan bir düzine dersten daha müfid, daha sıcak, daha sabit ve rasindir³.

Her sene olduğu gibi bu sene de alakadar olan sınıf ve şubelerimiz aşağıda muharrirleri gezdikleri gibi sene sonuna kadar da diğer müessese ve eserler görülecektir.

1. Dârümuallimîn civarında: Köprülüler Türbesi, Kütüphanesi, Medresesi, Sultanahmet Camii ve İmarethanesi;
Tahrip edilen Yeniçeri Kışlası bakiyesi- sütunlar- Ayasofya- ve kütüphanesi-Bab-ı Hümayun Çeşmesi- Sokullu Camii-Tekyesi, Medresesi.
Binbirdirek ve Yerebatan sarnıçları
2. Beyazıt Camii-Medresesi, Nur-u Osmaniye Camii, Kütüphane ve Medresesi
3. Simkeşhane; Koska'da Ragıp Paşa Kütüphanesi-Laleli Camii-Medrese ve Kütüphanesi-Valide Camii ve Kütüphanesi
4. Şehzadebaşı'nda; Şehzade Camii, Cigalazâdelerin merkadı-Damat İbrahim Paşa Medresesi, Kütüphanesi, İmarethanesi
İstanbul fethinde hazır bulunup şehit düşen 18 Sekban Haziresi-
5. Vefa'da; (Konstantin) Ayazması-Makberi-Kâtip Çelebi, Hızır Bey
Zemillili Ali Efendi'nin merkadleri; İstanbul fethinde zeyrek yokuşunda şehid düştükleri rivayet edilen neferlerin mezarları.
6. Süleymaniye Camii, Medresesi, Eski Darüttıp ve Darülhendese yeri- Evkaf müzesi, Mimar Sinan Türbesi
7. Eyyüb; Sokullulu, Estergon Fatih Mehmed Paşa, Tiryaki Hasan Paşa, Kıbrıs Fatih Lala Mustafa Paşa, Kafkasya Fatihlerinden Lala Ferhad Paşa- Süleyman Kanuni kâtiplerinden

¹ Bu yazının yayınlandığı “Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası” hakkında detaylı bilgi için bkz. Ünal ve Birbudak (2011), Muallim Cevdet'in hayatı ve tarih öğretimindeki uygulamaları hakkında detaylı bilgi için bkz. Ergin (2005) ve Işık (2020)'in çalışmaları.

² Ç.N. Sıcaklık

³ Ç.N. Sağlam, dayanıklı.

- Feridun Bey türbesi ve meşhur kitabesi – güldürücü edibimiz Kânî'nin, Hoca Saadettin'in; Hasan Can'ın pederi Hafız İsfahani'nin, Ebussuud ve İdris-i Bitlisi'nin türbeleri
8. Fatih Camii, Medresesi, Kütüphanesi- Hattat Yesari'nin türbesi- Cevdet ve Osman Paşaların türbeleri
 9. Edirne Kapısında hattat-ı şehir (Rakım)'ın⁴ türbesi
 10. Sur haricinde; Mahmud Çelebi Zaviyesi'ne giderken şair Baki ve Selim-i Salis-i Asri'nin en büyük ulema-i şerriyesinden (Pala Bıyık) Hocanın; zaviye ittisalinde meşhur (İbni Kemal)'in türbeleri.
 11. Aşıkpaşa'da Seyyid Velayet Türbesinde (Şakaik) sahibi Taşköprülü İsam⁵ Efendi'nin merkadı.
 12. Eğrikapı'da Ashab-ı Kiramdan bazılarının türbeleriyle Hattat Rasim'in; İbn-i Sina'nın Külliyyat-ı Tıbbiyesini tercüme eden Tokatlı Hekim Mustafa Efendi'nin mezarları.
 13. Yenikapı Mevlevihanesi; Yedikule Zindanı ve Kule Kapısı
 14. Yüksek Kaldırım'da: Fatih Hazretlerinin Hocası Molla Gürani'nin Türbesi

Topkapı Saray-ı Hümayunu, Darphane, Bahriye Müzesi, Çinili Köşk ve müzeler; Birtakım fabrikalar ve mektepler her sene muallimin-i mahsusası delaletiyle gezilmektedir.

Bu ziyaretler, mektep derslerinin gösteremediği hakikatlerle talebeyi temas ettirmekte, maziye öğretmekte, istikbalin vazifelerini göstermektedir.

Bilhassa Evkaf Müzesi gibi talebemize can ve ümit veren, onların ruhlarını hayret ve taktirlerle dolduran bir müesseseyi sultani talebelerinin pek az ziyaret eylediğini öğrendiğimiz vakit dilhun⁶ oluyoruz. Dârümuallimîn talebesini buraya her sene mükerreren yollar. Filvaki eslafın⁷ derin bir aşk-ı dindarane ve nefais-i perverane ile yaptıkları asarı gören talebemiz vatana daha fazla bir minnet ile bağlanıyor ve nur-u iman banyosuna giriyor.

Hele ecnebi zairlerinin⁸ bazı nefis kitaplarımız, kandillerimiz, çekmecelerimiz, kemerlerimiz, sorguçlarımız, yazılarımız, oymalarımız, halılarımız, çatmalarımız... hakkındaki sitayiş ve taktirlerini işittikleri vakit müzede adeta ilmi ve bedii bir ihtidaya mazhar oluyorlar. Diğer taraftan Süleymaniye Camii Şerifi mihrabının arz ettiği o lahuti⁹ levha-i ihtişam, kaç kere şahit oldum, efendileri İslam ve Türk vicdanına kopmaz birer şedde-i meftuniyetle raptediyor. Her nevi alaik-i aliyenin¹⁰ kırıldığı kirli ve buhranlı bir devirde bu ulvi abide-i hüsn-ü zekâ karşısında Allah'ını ve milli dehasını bir dakika olsun tefekküre davet edilen Dârümuallimînli, en yüksek ibadetlerden birini ifa etmiş olacağına şüphe etmemelidir. Talebenin ziyaret esnasında aldıkları izahat bilahire mektepte muhtelif zaman ve

⁴ Ç.N. Meşhur Hattat Râkım Efendi

⁵ Ç.N. Osmanlı ulemâ ve meşâyihine dair meşhur bir biyografik eseri olan eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye sahibi Taşköprizâde, Ebü'l-Hayr İsamuddîn Ahmed Efendi

⁶ Ç.N. Yüreği kanlı, içi kan ağlayan

⁷ Ç.N. Selefler, evvelkiler, geçmişler.

⁸ Ç.N. Ziyaret eden, ziyaretçi

⁹ Ç.N. Uluhiyet âlemine mensub

¹⁰ Ç.N. Derin münâsebetler, mânalar.

vesilelerle tezyid¹¹ ve takviye edilmektedir. Bu usül alınan izlerin daha müsterih ve daha mufassal olarak zihinde kalmasını temin ediyor. Her halde şifahi malumatı bilahire bir iki vesika ile, bazı vakitler projeksiyon ile tespite çalışmak en faydalı bir tarzdır.

Muhterem refikalarım ile fakir, bu tarzı tatbik ederken tarihi, fenni, lisani ziyaretlerin aynı emele yaklaşmasını daha fazla bir imkânla taht-ı emniyete almış ve derslerimize bunları mihver saymış oluyoruz.

Mesela fakir, kendi sahama ait ziyaretleri ders ve konferanslara temel telakki ediyor ve görülen yerlere ait eski ve yeni kitaplardan fıkralar gösteriyorum. Bu sayede mesela talebe ile birlikte kaydettiğimiz bir kitaba, bize hem filoloji hem tarih hem bir hüsn-ü dini ve sınai itibarıyla işlenmesi kolay bir muhtelit¹² zemin vazifesi görüyor.

Mektep ziyaretsiz bu “vahdeti” istihlal¹³ edemez... İnkılaptan¹⁴ evvel İstanbul’u tanıyamayan ve tanıyamadığı için pek bağlanamayan talebe bu ziyaretler yardımıyla seneler geçtikçe meşhur ricali, merkadleri ve asar-ı ilmiye ve medeniyeyi tanımaya muvaffak oluyor.

Katip Çelebi’nin haritalarını periksüyonla¹⁵ gören “Cihannüma’dan okuduğumuz bir iki münasip parçayı “Şakayık”tan bir iki alimin tercüme-i halini; Molla Gürani, Ali Kuşçu, Ebussuud, İbni Kemal’in bir iki haşiye ve mütalaasını ve Hoca Sadettin ve Feridun Bey’in eserlerinden, Kani’nin Letaif-i Mecmuasından çıkardığımız birkaç bendi dinleyen talebe efendilerde araştırma zevki ve hal ile mazi-i lisanı ve ilmiyemizi mukayese etmek iktidarı tedricen inkişaf ediyor ki İbtidai Dârümuallimîn’in gayesi de bu kadardır.

(Ziyaret planları diğer nüshalara derç olunacaktır) **M. Cevdet.**

Kaynakça

¹¹ Ç.N. Artırma, çoğaltma, fazlalaştırma

¹² Ç.N. Karışmış, iç içe girmiş

¹³ Ç.N. Elde etme, ele geçirme.

¹⁴ Ç.N. Kastedilen ihtilal 1908 Meşrutiyet ilanı olmalıdır.

¹⁵ Ç.N. Projeksiyon

- Ergin, O. (2005). *Muallim Cevdet'in hayatı, eserleri ve kütüphanesi*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü.
- Işık, H. (2020). Muallim Cevdet'in Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Derslerinde Yerel Tarih Uygulamaları. *Turkish History Education Journal (TUHED)*, 9(1), 189–208. <https://doi.org/10.17497/tuhed.705551>
- Ünal, U., & Birbudak, T. S., (2011). *Tedrisat (-ı İbtidaiyye) Mecmuası*. Türk Yurdu, C. 31, S. 285, Mayıs 2011 ss. 105–109.

Orijinal Metin

علمی زیارتلرک ملی تربیه مزده یری

دارالمعلمین تربیه سی ایچون علمی و تاریخی کزینتیلر حقیقه فیضی برر واسطه قیمتنی حازدر . مکتبک برخطای سیاسی اثری اولارق قاضی کوینه نقلی سببیه دوت ییلدر گوشه بن زیارتلره مکتب ، اسکی یوردینه دوندکن صوکره بنه کرمی ویرمهک باشلادی . یوفعالیتده ، شیمدیکی برضک مساعده بولماسی ده مؤثردر . هفته اورتاسی اربله بنی متعاقب زمانلر تامامله طلبه نك تنزه ، مطالعه و کزینتی سنه ترک ایدیلدیکی کبی بعض کونلر برابکی صنفک درسی فدا اولونارق ، اثر باشنده ، دوشونمک اوزره علمی زیارتلره کیدیلدکده در . اون ییلدر تجربه ایدلدی : طلبه ملی دوغو ویرمک ایچون شهری کزدیرمک وطانیتتمق همه حال لازمدر . آبدلر یاننده ویرلن اوفاق ایضاحات بیله مکتبده دورت دیوار اراسنده وقره کتاب قارشیسنده یاییلان بر دوزینه درسدن دها مفید دها صیجاق ، دها ثابت ورسیندر .

هرسنه اولدیهنی کبی بوسنده علاقه دار اولان صنف وشعبه لرمن ، اشاعیده محرریرلری کزدکلری کبی سنه صوکنه قدرده ، دیکر مؤسس وائرلر کوروله جکدر :
۱ - دارالمعلمین جوارنده : کورولور تربیه سی ، کتبخانه سی ، مدرسه سی سلطان احمد جامی و عمارتخانه سی ؛

تخریب ایدیلن یکچیری قیش سی بقیه سی - ستونلر - ایاصوفیا - وکتبخانه سی - باب هایون چیمه سی - صوقوللی جامی - تکیه سی ، مدرسه سی .
- بیک بردیره ک ویره باطان صهرنجلری

۲ - بایزید جامی - مدرسه سی ، نور عثمانیه جامی ، کتبخانه و مدرسه سی
۳ - سیمکشخانه ؛ قوسقه ده راغب پاشا کتبخانه سی - لاله لی جامی -
مدرسه و کتبخانه سی - والده جامی و کتبخانه سی

۴ - شهزاده باشنده : شهزاده جامی ؛ جتاله زاده لرك مرقدی - داماد ابراهیم پاشا مدرسه سی ، کتبخانه سی ، عمارتخانه سی

استانبول فتحنده حاضر بولوب شهید دوشن ۱۸ سکبان حظیره سی -

۵ - وفاده : (قسطنطین) ایازمه سی - مقبری - کاتب چلبی ، خضرک ،

زنبیلی علی افندی نك مرقدلری ؛ استانبول فتحنده زیرك یوقوشنده شهید
دوشدكلری روایت ایدیان نفرلرك مزارلری

۶ - سلیمانیه جامعی ، مدرسه سی ؛ اسکی دارالطب و دارالهندسه یری -
اوقاف موزه سی ، معمارسان تربہ سی

۷ - ایوب : سوقوللو ، اوستورغون فاتحی محمد پاشا ؛ تریاکی حسن
پاشا ؛ قبریس فاتحی لالا مصطفی پاشا ؛ قفقاسیا فاتحلرندن لالا فرهادپاشا - سلیمان
قانونی کاتبلرندن فریدون بك تربہ سی و مشهور کتہابہ سی - کولدوروجی ادیبیز
کانی نك ، خواجہ سعدالدینك ؛ حسن جانك بدری حافظ اصفہانینك ، ابوالسعود
وادریس بتلیسینك تربہ لری

۸ - فاتح جامعی ، مدرسه سی ، کتبخانہ سی - خطاط یسارینك تربہ سی -
جودت و عثمان پاشالرك تربہ لری

۹ - ادرنه قاپیسندہ : خطاط شہیر (راقم) ك تربہ سی

۱۰ - سور خارچندہ : محمود چلبی زاویہ سنہ کدرکن شہر باقی وسلیم
تالك عصرینك اُك بویوك علمای شرعیہ سندن (پالاییق) خواجہ نك ؛ زاویہ
انصالندہ مشہور (ابن کمال) ك تربہ لری

۱۱ - عاشق پاشادہ سید ولایت تربہ سندنہ (شقائق) صاحبی طاشکوبرلی
عصام افندی نك مرقدی

۱۲ - اگری قبودہ اصحاب گرامدن بعضلرینك تربہ لریلہ ، خطاط راسمك ؛
ابن سینانك کلیات طبیہ سی ترجمہ ایدن توقادلی حکیم مصطفی افندی نك مزارلری

۱۳ - یکی قپو مولویخانہ سی ؛ بدی قله زندانی ؛ کله قویوسی

۱۴ - یوکسك ، قالدیرمدہ .. فاتح حضرتلرینك خواجہ سی ملا کورانی نك تربہ سی

§ طوبوقپو سرای هایونی ، ضربخانہ ، بحریہ موزہ سی ، جینلی کوشک و موزہ لر ؛
یرطاقم فابریقہ لر و مکتبلر مرسنہ معلمین مخصوصہ سی دلالتیلہ کنز یلمکدہ در .

بو زیارتلر ، مکتب درسلرینك کوسترہ مدیکی حقیقتلرلہ طلبہ بی تماس
ایتدیرمکدہ ماضی بی اوکرتمکدہ ، استقبالک وظیفہ لرینی کوسترمکدہ در .

بالخاصہ اوقاف موزہ سی کبی طلبہ مزہ جان و امید ویرن ، اونلرك روحلرینی
حیرت و تقدیرلرلہ دولدوران بر مؤسسہ بی سلطانی طلبہ لرینك بك آذ زیارت
ابله دیکنی اوکرندیکمز وقت دلخون اولوبورز . دارالمعلمین ، طلبہ سنی بورایہ

هرسه مکرراً یوللار. فی الواقع اسلافک درین برعشق دیندارانه و نفائس پرورانه ایله یابدقلری آتاری کوردهن طلبه من وطنه دها فضله برمنت ایله اغلانیور ونور وایمان بانوسنه کیبیور .

هه اجنبی زائرلرینک بعض نفیس کتابلر من، قنبدلر من، چکمه جه لر من، کمر لر من، صور غوج لر من، یازیلر من، اویمالری من، خالیلر من، چاتم لر من... حقدنه کی ستایش و تقدیر لرینی ایشدکلری وقت موزده عاده علمی و بدیی برهتدایه مظهر اولویور لر . دیگر طرفدن سلیمانیه جامع شریفی محرابنک عرض ابتدیی اولاهوتی لوحه احتشام، قاج کره شاهد اولدم، افندیلری اسلام و تورک وجدانه قوم باز بررشته مفتونیتله ربط ایدیور . هر نوع علائق عالیه نك قیریلدینی کیرلی و بحرانی بر دورده بوعلوی آیده حسن و ذکا قارشنده الهی و ملی دهاسنی بر دقیقه اولسون تفکره دعوت ایدیلن دارالمعلمینی اک یوکک عبادت لردن برینی ایفا ایتمش اولاجقنه شبهه ایتمه ملی در . طلبه نك زیارت آتاسنده الدقلری ایضاحات بالاخره مکتبده مختلف زمان و وسیله لرله تزید و تقویه ایدیلکده در . بواصول، آنان ایزلرک دها مستریح و دها مفصل اولارق ذهنده قالماسنی تأمین ایدیور . هر حالده شفاهی معلوماتی بالاخره بر ایکی وثیقه ایله، بعضی وقتلر بروژکسیون ایله تبشیه چالیشمق کافایده ملی بر طرز در . محترم رفیقلم ایله فقیر، بو طرزنی تطبیق ایدرکن تاریخی، فنی، لسانی زیارتلرک عین امله یا قلاشمانی دها فضله بر امکانه تحت امنیت المش و در سلر من بو نلری محور صایمش اولویور .

مثلا فقیر، کندی ساحمه عاهد زیارتلری درس و قوفرانسلره تمیل تلقی ایدیور و کورولن لرله طاند اسکی ویکی کتابلردن فقره لر کوستریورم بوسایه ده مثلا طلبه ایله برلکده قید ابتدیکمز بر کتابه، بزه هم فیلولوزی، هم تاریخ، هم برحس دینی و صنامی اعتباریله ایشله نهمه سی قولای بر مختلط زمین وظیفه سی کورویور . مکتب زیارتلر بو وحدت، ی استحصالی ایده من... انقلابدن اول استانبولی طانیایان و طانیادینی ایچون یک باغلانامایان طلبه بو زیارتلر یاردیمیه سنلر کچدکجه مشهور رجالی، هر قدرلی و آمار علمی و مدنییه بی طانیقه موفق اولویور . کاتب جلبنک خریطه لرینی بروکسیون له کورن، «جهانما» دن او تودیفمنز بر ایکی مناسب پارچه نی، «شقائق» دن بر ایکی عالمک ترجمه حالی؛ مثلا کوران؛ علی قوشچی، ابوالسعود، ابن کلاک بر ایکی حاشیه و مطالعه منی؛ خواجه سعدالدین

و فریدون بکک اثر لردن، کانی نك لطائف مجموعه سندن چیقاردیفمنز بر قاج بندی دیکله ین طلبه افندیلرده آراشدیرمه ذوقی و حال ایله ماضی لسانی و علمیمزی مقایسه ایتمک اقداری تدریجاً انکشاف ایدیور که ابتدائی دارالمعلمینک غایه سی ده بو قدر در .

[زیارت بلالری دیگر نسخه لره درج اولونا جقدر.] م . مهورت